

“HAN HADDE IKKE ET ØYEBLIKK FORLATT SIN NATURLIGE
PLASS PÅ JORDEN, SIN TOMT. HAN KUNNE IKKE FLYTTES”

(Knut Hamsun: *Markens grøde*. 1917)

Alf-Einar Øien
leder i Hamsun-Selskapet

Det naturlige året å starte med er 1981.

Nordland fylkeskommune har via egen kulturavdeling nettopp tatt det formelle initiativet til å skape et arrangement rundt forfatteren og nobelprisvinneren Knut Hamsun, og avdelingen oppretter et arbeidsutvalg i anledning saken. Nils Magne Knutsen fra Universitetet i Tromsø er selvfølgelig faglig rådgiver og med i utvalget.

I 2003 kan både førsteamanuensen og vi andre se tilbake på tjueto meget innholdsrike år med det som blant annet står i Hamsun-Selskapets formålsparagraf:

"å fremme interessen for Knut Hamsuns diktning, og øke kunnskapen om hans forfatterskap og de kulturhistoriske forhold som knytter seg til dette".

I denne tiden har Nils Magne på ulike måter vært i sentrum for spredningen av kunnskap og forståelse, og mine utsiktspunkt blir særlig Hamsun-dagene og Hamsun-Selskapet.

Arrangementene for både dagene og selskapet er forresten fulle av anekdoter. Det "klabbet" for eksempel skikkelig da seminar-deltakerne hadde besøk av skuespilleren Per Oscarsson og sammen med han skulle se filmen *Sult - trodde man*. Kjell Bekkelund og Ingrid Vardunds forunderlige reise til Hamarøy for å opptre er også en historie for seg. Men det får være til en annen gang.

Så derfor tilbake til utgangspunktet igjen.

Opprinnelig hadde både Nils Magne og de andre i det fylkeskommunale Hamsun-utvalget tenkt seg et så omfattende arrangement at det måtte legges til området Bodø/Kjerringøy/ Saltstraumen.

At lille Hamarøy faglig og arrangementsteknisk skulle være i stand til å ta på seg oppgaven, hadde man nok knapt tenkt seg muligheten av. Riktignok hadde Hamarøy hatt sine arrangement helt fra

“Han hadde ikke et øyeblikk forlatt sin naturlige plass på jorden, sin tomt.”

markeringen av 50-årsdagen for Knut Hamsuns død i 1959. Da med sønnen Tore som hovedtaler og i regi av mangeårige ildsjel og lærer Elvine Skavikeng. Arrangementene hadde heller preg av tilstelninger. I alle fall i forhold til hva man nå satset på.

Men, det gikk ikke som opprinnelig tenkt.

Hamarøy hadde tradisjonene, Hamarøy følte at dikterhøvdingen var deres, Hamarøy hadde entusiasmen og Hamarøy hadde fått sin videregående skole. Det siste var ikke minst viktig, for skolen representerte både ny tilgang på fagfolk, økonomi og lokaler, og stedet var med ett blitt vertskap for ungdom som før reiste ut, men som nå kunne gå inn i ulike oppgaver sammen med de "voksne". Det skapte en spennende mulighet for bygda.

Som en kuriositet hopper jeg fram til i dag og nevner at lederen av Hamsun-dagene de siste årene, sognepresten Rolf Steffensen, var elev i første avgangskull ved Hamarøy videregående skole våren 1978.

Det var ikke vanskelig å rettferdiggjøre aktiv bruk av skolen siden fylkeskommunen selv var idègiveren til arrangementet og eier av skolen.

At den samme skolen over tjue år senere under navnet Knut Hamsun videregående skole er inne også i forhold til Hamsun-Selskapet gjennom web-side og Hamsun-Nytt, sier mye. Likeså ligger det et sterkt signal utover det rent symbolske i det nye navnet som Fylkesrådet i Nordland gav skolen våren 2002.

Lokalt på Hamarøy var det altså helt på sin plass at man tente på tanken om et arrangement og at Kulturstyret ba om et møte med Nils Magne og de andre i utvalget. Man ville gjerne bli nærmere orientert om planene og ikke minst stille noen spørsmål om valg av sted.

Og det var et meget indignert kulturstyre som noe senere og i møte med fylkeskultursjef Rolf Vestvik - på klasserom 3 ved Hamarøy videregående skole - krevde å få være vertskap for arrangementene omkring Knut Hamsun. Det ble et heftig arbeidsmøte mellom kultursjef og kulturstyret! Vestvik var læreren som tegnet og beregnet, som presenterte programforslag, økonomi og tidsplan - og det var ikke snaue greier for et lite sted. Men kulturstyret sa uten nøling og ekstra behandling både ja takk og at det tok på seg oppgaven.

Så det så.

Tidspunktet for et slikt arrangement var viktig hvis man skulle få bidragsytere og publikum utenfra, og etter noen runder landet man

på begynnelsen av august og med en tidsramme for arrangementet på rundt fem dager.

Resten vet vi. Hamsun-dagene har vokst fra det første august-arrangementet i 1982 til å bli en av Norges relativt sett største og uten tvil mest kjent kulturfestivaler. I alle fall sett i forhold til arrangementsstedets størrelse, forfatterens plass i det litterære landskapet, oppslutningen publikumsmessig og pressedekningen.

Nils Magne var helt fra starten meget åpen og positiv til Hamarøy og gikk selvsagt aktivt inn sammen med Hovedkomiteen for Hamsun-dagene. Hans ansvarsfelt ble særlig det litterære seminaret. Det måtte uten diskusjon være bærebjelken i både det første og senere arrangement.

"Men, vi må ikke gjøre oss for store forhåpninger omkring seminaret.

Det kolliderer tidsmessig med minst ett større, tilsvarende litterært seminar og folk må ta av ferien hvis de skal komme til Hamarøy."

Sa Nils Magne og postulerte videre at:

"Hvis vi får med omtrent 20 personer i tillegg til foreleserne, skal vi være fornøyde."

Tankene og utsagnene var usedvanlig beskjedne til at de kom fra nettopp nordlendingen, forskeren og Hamsun-entusiasten Nils Magne, og han fikk da heller ikke rett. Heldigvis for arrangørene og ham selv.

Omkring førti mennesker ble presset inn på klasserom 7 i andre etasje på Hamarøy videregående skole, et klasserom som med sin sydvendte og fantastiske utsikt utover mye av Hamsuns og Hamarøys landskap, dannet en god, men svært trang ramme omkring seminaret.

Litteraturseminaret ble en suksess fra starten av, og selv om førti deltakere ikke er et svimlende tall, var det 100% mer enn Nils Magne som fagperson trodde på. I tillegg fikk de frammøtte både være vitne til spennende foredrag og med selvsyn oppleve at litteratur kan tenne og skape engasjement - også i de akademiske kretser. For foreleserne og forskerne Arild Haaland og Øystein Rotten røk stående sammen i et verbalt slagsmål som satte en støkk i "det litterære selskap". Så høy

“Han hadde ikke et øyeblikk forlatt sin naturlige plass på jorden, sin tomt.”

ble temperaturen at det fikk den for lenge siden pensjonerte lærer Elvine Skavikeng til å reise seg opp og igjen innta lederrollen i klasserommet: ”Nu, gutta, trur æ det e bæst dåkker roe dåkker. Sætt dåkker ned og oppfør dåkker pent mot kværandre”.

Sånn ble det. Men ikke bare det. Seminaret ble også det første i rekken av mange og vellykkede litterære seminarer med et deltaker-tall som bare fortsatte å vokse for hvert arrangement til det - så langt - har kommet opp mot to hundre. Ikke rart at Nils Magne ble uroligere for hvert seminar, for først ble den videregående skolens klasserom for små selv om man slo dem sammen, så måtte man flytte fra kommunens storstue: gymnastikksalen/aulaen i Hamarøy Sentralskole for til slutt ta i bruk Hamarøyhallen.

Hvor må man ellers på et lite sted arrangere litteraturseminar i en idrettshall?

Det var forresten slett ikke antallet deltakere i seg selv som bekymret Nils Magne, men mer hvordan i all verden han som faglig ansvarlig skulle få tatt seg godt nok av alle. For hans seminaridè inneholdt en vesentlig side i tillegg til de litterære foredragene. Det skulle være kaffe, pauser for samtaler, noe å spise, utflukter, teaterbesøk og sosialt samvær.

Med "sitt" universitet i ryggen har Nils Magne vært den faglig ansvarlige i alle seminarene mellom 1982 og 2002. Først arrangementet i 2002 betydde et vendepunkt, for da overtok kollegaen Even Arntzen stafettspinnen.

Hva har så årsakene til den formidable oppslutningen omkring litteraturseminarene vært? Og hvem er forresten deltakerne?

Vi kan starte med Nils Magnes kontaktflate og evne til å få tak i de gode, spennende og faglig dyktige foreleserne. Men ikke til forkleinelse for bidragsyterne. Det spørres likevel om ikke Nils Magne med sin evne til å begeistre selv har vært noe av en publikumsmagnet.

Det får ettertiden vise.

For Nils Magne har sørget for de trivelige rammene, Nils Magne har vært nær og pratet med alle, Nils Magne har brydd seg og vist omsorg - og Nils Magne har ikke minst hele tiden representert den folkeligjorte forskningen med nordnorsk humor og formidlingskunst på sitt beste.

Den aktive Nils Magne i vinden og alle steds nærværende som en Hamsuns August, og den formidlende Nils Magne på sitt beste som en Arthur Arntzen.

Publikum har stort sett bestått av "den gemene hop" med sin leseinteresse generelt og Hamsun-interesse spesielt. Og denne deltakergruppen burde normalt være vanskelig å trekke i store mengder til litterære sommerseminarer selv med Hamsun som tema.

For en som kan kalle seg utenforstående har derfor Universitetet i Tromsø gjennom akkurat Nils Magne Knutsen maktet å oppfylle det som skulle være en av grunnpilarene for universitetet, men som er så lett å underkjenne og overse i den akademiske forskerhverdagen: å bidra til å bringe forskningen ut til folket med et innhold og i en innpakning som ikke nødvendigvis krever mer enn den genuine interessen.

Nils Magne har gjort mange positivt nysgjerrige og som sagt latt oss forstå at det noen ganger kan være like viktig med spekulasjoner til kaffen, små og nære samtaler (med eller uten rødvin), som dyptloddende framførte analyser i språkdrakt krydret med forskerens forkjærlighet for fremmedord og faguttrykk. I alle fall bør ikke gode seminarer bare by på det siste. Så Petter Dass' beskjedne ord om sitt litterære måltid i "Nordlands Trompet", gjelder fullt ut også i dag.

At Nils Magne hadde hjertet sitt i Knut Hamsuns litteratur, var kjent helt fra vi startet samarbeidet i 1981. Men fort tapte han også hjertet til Hamarøys folk og natur. Han ble derfor ikke bare Universitetet i Tromsøs "forlengede arm" med ansvar for seminarer i litteratur, men også en nær venn og samarbeidspart for mange på Hamarøy.

Opp gjennom årene har Nils Magne vært viktig for Hamsundagene, men jeg tror at dagene også har betydd noe for Nils Magnes brennende iver etter å skape forståelse for den "hele" Knut Hamsun. Det er nå så sin sak å holde litterære seminarer om smale temaer fra enkeltbøker, men noe annet gjennom arrangement år etter år å få anledning til å løfte fram og markere hele den kompliserte dikteren og personen Knut Hamsun. Så å si ta for seg bit for bit, og samtidig i en festivalform som rommer så mange uttrykksformer og innfallsvinkler, og som engasjerer så mange kunstnere og kulturarbeidere ut fra deres egne ststeder og opplevelser.

“Han hadde ikke et øyeblikk forlatt sin naturlige plass på jorden, sin tomt.”

Kanskje kan jeg ikke bevise det, men jeg tror fullt og fast at Hamarøy som kommune og arrangør sammen med Nils Magne har en stor del av æren for at mange av markeringene her til lands de senere årene i det hele har latt seg gjennomføre, enten vi nevner Grimstad, Oslo eller Harstad. Universitetet i Tromsø har kunnet ha sin egen og mer uproblematiske rolle som forskningsarena.

Hamarøy har etter mitt syn fungert som stubb-bryter når det gjelder å løfte Knut Hamsun helt opp og fram. Når derfor ikke minst Grimstad etter hvert har skapt brede arrangement rundt dikteren, har det særlig gledet Nils Magne. For Nils Magne har gått så lenge i spissen for å skape allmenn aksept for markeringer at det til tider må ha vært plagsomt og vanskelig. Særlig når man er så entusiastisk og lever seg så inn i arbeidet som Nils Magne, men også fordi han som forsker så sterkt har blitt og blir identifisert med nobelprisvinneren i litteratur. Det vet Nils Magne selv etter å ha måttet svare for det meste omkring Knut Hamsuns liv og levned.

Nils Magne har tilbrakt mange dager og timer i Hamsuns naturskjønne Hamarøy. Det var vel da ikke mer enn naturlig at han med utgangspunkt i Hamsun-dagene og miljøet på Hamarøy tenkte seg et nasjonalt litterært selskap til ære for dikteren. Under Hamsun-dagene i 1988 ble dette en realitet og Hamsun-Selskapet stiftet med hovedforankringen i litteraturseminaret.

Seminar deltakerne fikk allerede både bøker med seminarinnlegg og informasjon i regi av Nils Magne og hans hjelpere. Men noe selskap å være medlemmer i, hadde de ikke.

Så derfor stiftelsen av selskapet. Og med hvem andre enn Nils Magne som leder? Et ubetalt verv han så har hatt fra starten til årsmøtet avløste ham i 2000.

Hamsun-Selskapet har i disse årene vokst seg til en viktig nasjonal aktør innenfor arbeidet med å spre kunnskapen om Knut Hamsun, og under Nils Magnes ledelse unngikk man å gå i den nærliggende fellen å bli en litterær klubb for de få. Nærmere 1000 medlemmer må sies å være bra for et selskap som fram til for to år siden ble helt og holdent drevet ut fra idealisme og med arbeidsmøter stort sett rundt kaffebordet hjemme hos Nils Magne "når flere av styrets medlemmer nå likevel hadde ærender samme veien".

Hamsun-Selskapet har i hele sin eksistens vært ansvarlig for utgivelsen av informasjonsbladet Hamsun-Nytt og med Nils Magne som redaktør inntil han i 2002 også overlot dette ansvaret til andre.

Dermed står vi ved det faktum at Nils Magne i en rekke år har vært seminaransvarlig, redaktør av skriftserien med seminarforedragene, leder av selskapet og redaktør av medlemsbladet. Ikke rart at han trengte avløsning!

For ordens skyld og i rekkefølge: Førsteamanuensis Even Arntzen ved Universitetet i Tromsø har overtatt som den ansvarlige for litteraturseminaret og bokutgivelsene, jeg som leder av Hamsun-Selskapet og med Helga Wiik som koordinerende leder for Hamsun-prosjektet, og Kathrine Fosshei ved Knut Hamsun videregående skole som redaktør av Hamsun-Nytt. I tillegg er skolen som sagt ansvarlig for selskapets internettside.

Dette sier noe om tidligere arbeidsinnsats til Nils Magne og forhåpentligvis også noe om år med kontinuerlig utvikling og vekst.

At selskapet har vokst seg til en faglig diskusjons- og samarbeidspart for mange, har vi fått mange bevis for. Opp gjennom årene har rollen kanskje vært tydeligst når det har vært hamsunarrangement i utlandet i regi av Utenriksdepartementet og med Universitetet i Tromsø og/eller Hamsun-Selskapet (les: Nils Magne) som faglige medspillere. Arrangementene og stedene har vært mange og jeg nevner i tilfeldig rekkefølge: Gent, Wien, Paris, Moskva, Madrid, London, München/Erding, Edinburgh, Sofia, Praha, Arkangelsk og Murmansk.

Når vi tenker på hvordan det til tider har stormet her hjemme rundt Hamsun og nazisme, Hamsun og gatenavn, Hamsun og plaketter, Hamsun og "bursdagsfeiringer", er det et tankekors at det har følt helt naturlig for Utenriksdepartementet å holde fram forfatteren og mennesket Hamsun i miljøer som burde ha langt større grunn til å reagere negativt enn vi her hjemme!

Hamsun-Selskapet har etablert en praksis med å hedre medlemmer og andre som gjør en ekstraordinær innsats for selskapet og utbredelsen av Hamsuns litteratur. Æresmedlemskap er det ene tiltaket og utdeling av stipend det andre.

Ved innledningen til litteraturseminaret under Hamsun-dagene i 2002 var turen endelig kommet til Nils Magne Knutsen. Hans lange tjeneste som ansvarlig for seminaret, hans store innsats som leder av

“Han hadde ikke et øyeblikk forlatt sin naturlige plass på jorden, sin tomt.”

selskapet, hans uoppslitelige engasjement med utgivelsen av Hamsun-Nytt og hans mangeårige bidrag på vegne av landsdelens eget universitet kunne honoreres med både æresmedlemskap og pris på kr 30.000,-. Det var ekstra stas å få gi utmerkelsene foran litteraturseminarets deltakere og forelesere. På en måte utgjør de Nils Magnes nærmeste litterære familie.

Å være så sterkt involvert over så mange år i det hamsunske arbeid som Nils Magne, kan ikke bare ha vært lett. For det første på grunn av historien om Hamsun selv; men også fordi det alltid vil være noen som ser etter mulige rolleblandinger, etter andre faglige oppgaver engasjementet må ha gått ut over eller sågar tenker tanken om å "gå ut på dato".

Nils Magne har nå trådt tilbake som frontfigur på noen arenaer og overlatt ansvaret til andre. Det kan han gjøre med god samvittighet. Han går uansett og så absolutt ikke ut på dato, men kommer blant annet som styremedlem i Hamsun-Selskapet til å være sentralt med videre som landets antakelig fremste kunnskapskilde når det gjelder Knut Hamsun.

Å summere betydningen av Nils Magnes arbeid i få ord er ikke lett. Jeg trekker derfor ut noen begreper for å karakterisere viktige sider ved ham: hans folkelighet, hans nærhet, hans varme, hans entusiasme, hans uformelle tone, hans faglighet, hans evne til å begeistre, hans formidlerkunnskap og hans humør.

Nils Magne er nordnorsk i hele sitt vesen, og denne Nils Magne er vi glade i.

Gratulerer med 60-årsdagen!